

Mathew gegn Hollandi

Dómur frá 29. september 2005

Mál nr. 24919/03

3. gr. Bann við pyndingum

34. gr. Kærur einstaklinga

Polandi brots. Gæsluvarðhald. Einangrun. Aðbúnaður fanga.

1. Málsatvik

Kærandi er hollenskur ríkisborgari, fæddur 1973 og er talinn búa í Bandaríkjunum. Að atvinnu er hann líkamsræktarkennari. Þau atvik sem málið fjallar um urðu á karabísku eyjunni Arúba sem tilheyrir hollensku yfirráðasvæði.

Þann 9. október 2001 var kærandi handtekinn á Arúba vegna kærur um stórfellda líkamsárás og úrskurðaður í gæsluvarðhald. Hann sat í gæsluvarðhaldi í fangelsi á Arúba til loka apríl 2004. Mest allan gæsluvarðhaldstímann var hann í einangrun.

Þann 29. nóvember 2001 varð einn varðanna í fangelsinu fyrir stórfelldri líkamsárás og var kærandi ákærður og sakfelldur fyrir árásina. Í kjölfarið var kærandi komið fyrir í einangrun í 35 daga. Þann 4. janúar 2002 var hann settur í sérstaka gæslu sem miðaði að því að takmarka umgengni hans við aðra fanga. Var honum ekki heimilt að yfirgefa klefa sinn án handjána og fótjána. Tengsl hans við umheiminn voru takmörkuð. Eftir að kærandi hafði m.a. ráðist tvisvar á starfsfólk fangelsisins var honum neitað um heimsóknir og notkun síma í 28 daga.

Frá upphafi gæsluvarðhaldsins fram til haustsins 2002 var stórt gat á lofti klefa kærandi sem rigndi í gegnum. Klefinn var á efstu hæð fangelsisins þannig að sá fangi sem dvaldist í klefanum var berskjaldaður fyrir hita sólarinnar. Fangelsið sá kærandi fyrir köldu vatni en hins vegar var engin loftkæling eða annars konar kælikerfi og engar lyftur.

Frá júní 2002 þjáðist kærandi af alvarlegum veikindum í baki. Eini taugaskurðlæknir Arúba greindi kærandi með brjóslos og taldi uppskurð nauðsynlegan. Kallaði hann eftir áliti annars taugaskurðlæknis en þess var ekki aflað. Kærandi var útvegaður hjólastóll þann 14. ágúst 2002 en stóllinn var tekinn af honum eftir að hann reif járnhlut af stólnum og notaði sem vopn gegn starfsfólki fangelsisins þann 13. febrúar 2003.

Þann 19. febrúar 2003 krafðist kærandi þess fyrir innlendum dómstólum að aðbúnaður hans í fangelsinu yrði bættur. Hann benti á að aðbúnaður í klefa hans væri heilsuspillandi og að hann þyrfti að ganga niður tvær stigahæðir til að hitta gesti, komast út til hreyfingar og til þess að fara á sjúkrahús. Þá byggði hann á því að honum væri neitað um sjúkraþjálfun og hjólastól. Dómstóll fyrirskipaði fangelsinu að endurskoða gæsluna sem kærandi var gert að sæta.

Þann 14. apríl 2003 var kærandi sakfelldur fyrir líkamsárás af áfrýjunardómstóli sem mildaði þó fangelsisrefsingu hans frá niðurstöðu undirréttar töluvert með hliðsjón af þeirri ströngu gæslu sem honum var gert að sæta í gæsluvarðhaldinu.

Kærandi gekkst undir sjúkraþjálfun á spítala frá 23. maí til 13. júní 2003. Var stefnt að því að hann myndi áfram fá sjúkraþjálfun í fangelsinu en ekki varð af því. Byggði kærandi á því að líkamlegt ástand hans aftraði honum frá því að ganga frá klefa sínum til farartækis þess sem flutti hann á sjúkrahúsið.

Kærandi hefði undir venjulegum kringumstæðum verið veitt reynslulausn þann 27. janúar 2004 en honum var neitað um hana vegna hegðunar hans í fangelsinu.

Sjúkraþjálfari sem skoðaði kærandi þann 6. mars 2004 taldi hann færan um að ganga 90 metra og framkvæma líkamlega flókin verkefni, s.s. að snúa upp á líkama sinn og ganga stiga, þrátt fyrir að hann hefði ekki hlotið neina meðferð í 9 mánuði.

Kærandi var leystur úr afplánun þann 30. apríl 2004 en kæra hans var þá komin til meðferðar hjá Mannréttindadómstólnum.

2. Meðferð málsins hjá Mannréttindadómstólnum

Kæran

Kærandi taldi að réttur sinn samkvæmt 3. gr. sáttmálans hefði verið brotinn þar sem hann hefði sætt líkamlegu ofbeldi af hálfu starfsmanna fangelsisins, hann hefði orðið fyrir líkamlegu tjóni þegar notuð voru fótjárn á hann, honum hefði verið neitað um nauðsynlega lækniáðstoð, hjólastól og sjúkrahjálfun. Þá taldi hann einnig að lengd varðhalds og aðbúnaður hans á þeim tíma gæsluvarðhaldsins sem hann sat í einangrun og staðsetning klefa hans hefðu brotið gegn rétti hans.

Niðurstaða um meðferðarhæfi

Ríkisstjórn Hollands hélt því fram að kærandi hefði ekki lengur stöðu þolanda brots í skilningi 34. gr. sáttmálans þar sem tillit var tekið til strangrar gæslu hans í fangelsinu við ákvörðun refsingar hans í dómi áfrýjunardómstóls frá 14. apríl 2003, Hefði refsingin verið milduð verulega af þeirri ástæðu. Þar sem kærandi væri ekki þolandi brots bæri Mannréttindadómstólnum að vísa málinu frá.

Dómstóllinn féllst á að lækun refsingar í dómi áfrýjunardómstólsins hefði verið umtalsverð. Hins vegar hefði áfrýjunardómstóllinn ekki skorið úr um hvort sú stranga gæsla sem kærandi varð að sæta hefði brotið gegn réttindum hans samkvæmt 3. gr. sáttmálans og vék áfrýjunardómstóllinn hvorki að því berum orðum né heldur var hægt að ráða það af ummælum hans. Af þeirri ástæðu varð það niðurstaða Mannréttindadómstólsins að kæran væri tæk til efnismeðferðar.

Niðurstaða um efnishlið málsins

Ágreiningur var milli málsaðila um staðreyndir og sönnunargögn málsins. Ríkisstjórn Hollands mótmælti myndum sem sýndu yfirborðsáverka á kæranda og dreift hafði verið í fjölmiðlum og á Internetinu. Dómstóllinn taldi eftir skoðun á myndunum að þær staðfestu ekki ásakanir kæranda um misþyrmingar í fangelsinu.

Frá lausn kæranda úr fangelsi þann 30 apríl 2004 hafði kærandi verið í meðferð í Bandaríkjunum vegna bakveikinda sinna. Það lá hins vegar ekki fyrir að hann hefði gengið undir skurðaðgerð og þá virtist ekki hafa verið mælt með því við kæranda að hann gengist undir skurðaðgerð eftir að honum var veitt lausn. Dómstóllinn féllst hins vegar á það að síðan í júní 2002, ef ekki fyrr, hefði kæranda þjáðst af alvarlegum baksjúkdómi sem hefði líklega gert honum erfitt og sársaukafullt að ganga og erfitt um aðra líkamshreyfingu. Þrátt fyrir það taldi dómstóllinn ekki sýnt fram á að kæranda hefði verið gert ófært með öllu að hreyfa sig við þær aðstæður sem hann hafði í fangelsinu. Þá var ekki talið sýnt fram á að ofbeldi hefði átt sér stað gegn kæranda í fangelsinu sem hefði fært til verri vegar eða orsakað líkamlegt ástand hans.

Ekki hafði farið fram mat á geðrænu ástandi kæranda. Dómstóllinn taldi hins vegar að andlegt ástand kæranda væri mikilvægt fyrir efnislega skoðun málsins. Hegðun kæranda í gæsluvarðhaldi hafði einkennst af vanmætti hans við að aðlagast aðstæðum í fangelsinu, fangelsislífinu og hann hefði ekki brugðist eðlilega við þeim aga sem þar viðgekkst. Að mati dómstólsins var augljóst að kærandi hafði þjáðst af sálrænni eða geðrænni röskun sem leiddi til aukinnar tilhneigingar til mótþróafullrar og jafnvel ofbeldisfullrar hegðunar.

Líkamleg valdbeiting gagnvart kæranda. Dómstóllinn taldi ekki sýnt fram á að það vald sem kærandi var beittur var til að koma í veg fyrir eða stöðva ofbeldisfulla hegðun hans hefði farið fram úr því sem nauðsynlegt mætti teljast. Kærandi var ekki talinn hafa sýnt fram á að áverkar á ökkulum hans væru afleiðingar þess að hann hefði verið látinn bera fótjárn. Þá hefði notkun fótjárna á kæranda verið hætt eftir að áverkar kæranda voru ljósir. Taldi dómstóllinn því ekki að brotið hefði verið gegn 3. gr. sáttmálans með notkun líkamlegs valds gegn kæranda eða notkun fótjárna.

Læknismeðferð. Dómstóllinn tók fram að 3. gr. sáttmálans yrði ekki túlkuð þannig að verða ætti við öllum óskum eða tilmælum fanga um læknismeðferð. Eðli gæsluvarðhalds setti óhjákvæmilega skorður sem fangar yrðu að sætta sig við. Hins vegar væri rannsókn sérfræðings sem hafði engin tengsl við, og væri óháður, fangelsinu eðlileg krafa og nauðsynleg til þess að tryggja væri að fangar sættu ekki líkamlega eða andlega illri meðferð. Dómstóllinn taldi því að val fanga á lækni skyldi að meginstefnu vera virt enda yrði allur kostnaður umfram eðlilega læknismeðferð borinn af fanganum sjálfum. Þá taldi dómstóllinn að réttmætt væri að krefjast þess að lækni hefði ávallt gilt lækningaleyfi enda leiddi sú krafa ekki til þess að fanga væri þannig neitað um skjóta og fullnægjandi læknismeðferð og ráðgjöf.

Dómstóllinn taldi ekki að meint neitun þess að leitað væri álits annars læknis á þörf þess að kærandi gengist undir skurðaðgerð yrði rakin til yfirvalda. Þá taldi dómstóllinn að réttmætt hefði verið af yfirvöldum að neita kæranda um notkun hjólastóls, enda var af honum talin stafa hætta.

Dómstóllinn féllst ekki á að kæranda hafi verið ófært að sækja sjúkrahjálfun til sjúkrahúss eða að nauðsynlegt hefði verið að sjúkrahjálfari kæmi í fangelsið. Dómstóllinn féllst á að flutningur kæranda á sjúkrahús hefði ollið honum slíkum óþægindum að eðlilegt hefði verið að hann vildi frekar að sjúkrahjálfari kæmi í fangelsið. Hins vegar hafði ástand kæranda ekki fortakslaust kallað á það að sjúkrahjálfari þyrfti að koma í fangelsið. Með hliðsjón af því að kærandi virtist fær um að beita líkama sínum af töluverðu afli, m.a. með því að rífa af hjólastól járnstykki, og greiningar sjúkrahjálfara á honum þann 6. mars 2004 taldi dómstóllinn að ekki hefði verið brotið gegn 3. gr. sáttmálans.

Aðstæður í gæsluvarðhaldinu. Takmörkunum þeim sem kæranda var gert að sæta í gæslunni frá 4. janúar 2002 mátti jafna til algerrar einangrunar. Voru aðstæðurnar því mun harðari en almennt tíðkaðist í gæsluvarðhaldi. Augljóst var að kærandi var ekki samvinnufús og hafði tilhneigingu til ofbeldisfullrar hegðunar. Dómstóllinn féllst á að fangelsisýfirvöld hefðu ekki getað haft stjórn á kæranda nema hann sætti strangri gæslu af þessu tagi.

Dómstóllinn var sammála Evrópunefnd um varnir gegn pyndingum að einangrun ætti að vera eins stutt og nauðsynlegt væri, jafnvel fyrir erfiða og hættulega fanga. Nefndin hefði talið að alger einangrun kynni að skaða persónuleika fanga og gæti falið í sér ómannúðlega meðferð sem yrði ekki réttlætt með vísan til öryggis eða annarra ástæðna. Þrátt fyrir þetta taldi dómstóllinn bann við samskiptum við aðra fanga vegna öryggis-, aga- eða verndarsjónarmiða ekki eina sér fela í sér ómannúðlega meðferð eða refsingu.

Kæranda hafði verið gert að sæta miklum takmörkunum á frelsi sínu vegna þess að hann gat ekki aðlagast eðlilegum aðstæðum í fangelsinu. Yfirvöldum hefði ekki tekist með árangri að koma í veg fyrir skaðvænleg áhrif takmarkananna. Yfirvöldum á Arúba var ljóst að kærandi var ekki hæfur til þess að vera haldið í fangelsinu við venjulegar aðstæður og að þær takmarkanir sem honum var gert að sæta ollu honum sérstaklega miklum erfiðleikum. Dómstólar höfðu leitast við að létta aðstæður kæranda að einhverju leyti en dómstóllinn taldi að stjórnvöld hefðu getað og átt að gera meira til að koma til móts við þarfir kæranda.

Dómstóllinn féllst á að húsakynni sem hæfðu aðstæðum kæranda hefðu ekki verið fyrir hendi á Arúba á þeim tíma sem málið varðaði. Það væri Holland en ekki Arúba sem bar ábyrgð á því að réttindi sáttmálans væru tryggð og þá var ljóst að dómum sem uppkveðnir voru í einum þriggja landa Konungsríkisins Hollands mætti framfylgja í hverju þeirra. Dómstóllinn taldi því að þrátt fyrir beiðni kæranda þar um hefðu engar tilraunir verið gerðar til þess að finna honum hentugri stað til að aflána refsingu sína, annars staðar í ríkinu.

Taldi dómstóllinn því að kærandi hefði þurft að sæta þjáningu og harðræði umfram það sem óhjákvæmilegt var í gæsluvarðhaldi og að jafna mætti meðferðinni til ómannúðlegrar meðferðar.

Klefi kæranda. Dómstóllinn taldi ekki sýnt fram á að kæranda hefði verið ófært allan þann tíma sem hann var í fangelsinu að þrifa klefa sinn að einhverju leyti sjálfur. Tók dómstóllinn fram að kærandi hefði ekki neitað því að öðrum fanga var falið að þrifa klefann reglulega gegn greiðslu. Vegna þessa taldi dómstóllinn ekki sýnt fram á að Hollenska ríkið bæri ábyrgð á óhreinlæti klefa kæranda.

Hvað varðaði gat á lofti klefa kæranda, þar sem regn og sól áttu greiða leið í gegn, taldi dómstóllinn að óásættanlegt væri að nokkrum væri haldið í aðstæðum þar sem fullnægjandi vernd gegn veðrum og vindum væri ekki fyrir hendi.

Á grundvelli fyrirbyggjandi gagna taldi dómstóllinn að þjáningarfullt hefði verið fyrir kæranda að fara niður tvær stigahæðir til þess að komast út fyrir til að hreyfa sig í fersku lofti. Var því skiljanlegt að kærandi nýtti sér ítrekað ekki rétt sinn til að æfa sig utandyra. Dómstóllinn taldi að grípa hefði átt til einhverra aðgerða til að koma í veg fyrir að þessi aðstaða kæmi upp. Í fangelsinu voru hins vegar ekki fyrir hendi þeir möguleikar að staðsetja kæranda á sömu hæð og útivistarsvæðið og þá var ekki lyfta í fangelsinu. Hins vegar hefðu yfirvöld átt að íhuga þann möguleika að vista kæranda í húsakynnum sem hentuðu betur líkamlegu ástandi hans, á öðrum stað á yfirráðasvæði hollenska ríkisins ef þörf krefði.

Dómstóllinn taldi ekki sýnt fram á að ásetningur hefði legið til þess að auðmýkja eða vanvirða kæranda en hins vegar hefðu aðstæður vistunar hans bæði ollið honum andlegri og líkamlegri þjáningu, ekki virt rétt hans til mannlegrar virðingar og hefðu falið í sér ómannúðlega meðferð.

Dómsráðið taldi einróma að brotið hefði verið gegn 3. gr. sáttmálans þar sem kæranda var haldið í einangrun í óhóflega langan tíma án þess að nauðsyn stæði til þess, honum var haldið í a.m.k. sjö mánuði í klefa sem veitti ekki nægilega vernd gegn veðri og vindum og hann þurfti að þola ónauðsynlega líkamlega þjáningu, sem komast hefði mátt hjá, til þess að fá hreyfingu utandyra og ferskt loft.

Dómsráðið taldi hins vegar að ekki hefði verið sýnt fram á að kærandi hefði þurft að sæta ómannúðlegri meðferð að yfirlögðu ráði eða að honum hefði verið neitað um læknishjálp eða haldið í óheilsusamlegum klefa.

Kæranda voru dæmdar 10.000 evrur í miskabætur og 3.000 evrur í málskostnað á grundvelli 41. gr. sáttmálans.